

Topkapı Sarayı Müzesinde Saltanat Arabaları Dairesi

Topkapı Sarayının birinci avlusu (18. Asırda)
Vue d'ensemble de la première cour des palais de Topkapı (XVIIIe S.)

Saltanat arabaları dairesi, Topkapı Sarayı müzesinin en son kısmıdır. Seksiyonu beraberce gezmeden evvel, bina hakkında kısaca bilgi vermeği faydalı buluyoruz. Bu uzun ve taş bina, «Hâs Ahır» olarak H. 883, M. 1478 tarihinde Fatih Mehmet tarafından inşa ettirilmiştir. Ayrıca, binada Fatih devrinin mimarî tarzını aksettiren karakteristik dökümanlar (Document) vardır. Üç kapısı olup, ortadaki büyük kapının üzerinde, «Güzideler Edebiyatı» dediğimiz divan edebiyatının meşhur şairlerinden «Seyid Vehbi»nin hâs ahırın tâmiri için yazdığı H. 1146 tarihli bir kitabe mevcuttur.

Bu tarih, Milâdi 1734 yılına tekabül ettiğine göre, bina, I. Mahmut devrinde tâmir görmüş ve ikinci defa olarak da, 1942 de Cumhuriyetin yapıcısı ve başarılı eliyle yeni baştan imar ve ihya edilmiştir. Tarihte yeni bir devir açan Fatih, kanunlarını tedvin ederken, sarayının at teşkilâtını da gözönünde tutmuş, atların her türlü bakımı için «Stabl-i Âmire», yâni hâs ahırını bizzat yaptırdığı gibi, zamanla ahırın müstahdemleri de arttırılmıştır.

Şimdi, bina hakkında verdiğimiz bu kısa izahattan sonra, sol baştaki kapıdan girerek seksiyonun dahili kısmı ile, içerisinde teşhir edilen ve tarihe gömülen bir saltanatın ihtişamını aksettiren sanat eserlerini görelim:

Bu ilk girdiğimiz kısım, vaktiyle seyislerin oturma odası imiş. Solda, küçük ve ocaklı bir oda daha vardır ki, yine seyislerin nöbet odası olduğu söylenmektedir. Odada sağlı, sollu çeşitli arabalar görüyoruz ki, bunlar, II Abdülhamidin, Sultan Reşad ve son Osmanlı padişahı Vahided-

dine ait olup kupa, kaleş ve fayton adını taşı-maktadırlar. Bunlardan en enteresanı, II. Abdülhamidin bahçe faytonudur. Hususiyeti, tehlike vukuunda, arabanın fren tertibatı sayesinde, atlardan hemen kurtulabilmesidir. Bu, tarihî bir arabadır. Büyük vatan şairi Tevfik Fikretin şiir kudretiyle tasvir ettiği «bomba hâdisesi» ni müteakıp, Abdülhamid, bizzat Yıldız Sarayına bu araba ile dönmüştür.

Buradaki arabaların mühim bir kısmı, Stabl-i Âmire'de yapılmış olup, Türk sanat zevkinin arabacılık mevzuunda da ne kadar üstün ve ince olduğunu ispata yeter derecede mükemmeldir. Araba konusunda salâhiyetli olan ziyaretçiler de, bu Türk eserlerinin hakikaten yüksek vasıflı, çok mahirane yapılmış birer sanat hârikası olduğunu teyid ediyorlar.

Duvarlarında atlara mahsus başlıkları ve pek kıymetli işlemeli örtüleri ihtiva eden bu kısımdan, küçük bir koridora girilirken, 19 uncu yüzyıla ait, üzerinde Osmanlı arması bulunan at koşumları ile, şehzadelerin bahçe gezintilerinde kullandıkları küçük fayton arabası, koridordaki eşyaların en önemlileridir.

Şimdi, büyük bir salona dahil oluyoruz. İşte asıl o kıymetli Türk atlarına mahsus olan kısım burasıdır. Yemliklerin bugün dahi mevcudiyeti, salonun vaktiyle ahır olduğuna bir delil teşkil eder.

Henüz yeni denilecek derecede çok iyi muhafaza edilmiş saltanat arabalarının, tahtı revanların, gemlerin, özengilerin, eğerlerin ve kırbaçların teşhir olunduğu bu muhteşem ve muazzam salona girerken onun ihtişamı, her Türkün ruhu-

nu şahlandırmr. Burada, Macar ovalarında, Çaldıran ve Tih sahralarında, Nil kıyılarında at koşturan dedelerimizin en kıymetli, seçkin küheylanları beslenmiş. Türk ve At.

Biri erliğin ve mertliğin, biri itaat ve çevikliğin sembolü. Sırası geldi de söylüyorum: Türk atı çok sever; ona çok iyi bakar, çok güzel muamele eder. Binmekte pek mahirdir. Türkün atı, hantal ve şişman değil, çevik ve tığ gibidir. Türk atına saman yerine kuru ot ve arpa yedirir. Türkün atı da sahibini sever ve mutlak bir itaat gösterir. Türklerin ata verdiği önem büyüktür. Şu iki atasözü, bunun en güzel delilidir:

«Türk çadırda doğar, at üstünde ölür!», «kuş kanadın, er atın».

Şimdi, Sultan Aziz devrinin debdebe ve tantanasını temsil eden arabalara doğru ilerliyoruz. Sağda gördüğümüz gayet süslü ve çok mahirane yapılmış olan Saltanat arabası, Abdülazizin annesi «Pertevniyal» Sultana aittir. Salona asıl ihtişamını veren soldaki saltanat arabaları ise, devrinin iyi bir güreşçi ve binicisi olan sportmen padişah Sultan Abdülazize mahsustur. Her ziyaretçi, üzerinde o zamanki arabacıların ve muhafızların heybetli birer mankeni bulunan bu muhteşem sanat eserlerinin önünde bir hayli durur ve kolay kolay ayrılmaz.

Biraz ileride, üstünde «Padişahım çok yaşa!» yazısı bulunan kırmızı renkli bir tahtirevan görüyoruz. Bu, Mekkeye giden Sürre eminlerine mahsus olup, 19 uncu asırda yapılmıştır. İçerisine sürre emini oturur ve katırlar üzerinde taşınırdı. Duvarda buna ait, büyük Türk sanatkarı Levni'nin mükemmel bir minyatürünün fotokopisi bulunmaktadır.

Salonun büyük kapısının tam karşısında bir kitabeyi ihtiva eden taş, her ziyaretçinin dikkatini çeker. Bu, İkinci Mahmudun tahakkuk ettirdiği askerî ıslahatı yapmağa fırsat bulamayarak argın ve taşkın Yeniçerilerin elinde Yedikule zindanlarında feci bir şekilde can veren genç padişah II. Osmanın (Genç Osman) çok sevdiği atı «Süslü kır» a ait bir mezar taşıdır. Genç Osman, «Süslü Kır»ı öldüğü vakit onu saray bahçesine gömdürmüş ve H. 1028 tarihini gösteren bu taşı diktirmişti.

Gerçekten Türkün at sevgisi fitrîdir. Türk şairleri atlar için «Rahşiye» denilen şiirler yazmışlardır ki, bunların en kuvvetlisi, kaside ve hicviyeleriyle edebiyatımızda bir otorite olan Nef'i'nin rahşiyesidir.

Şimdi, içi ve dışı pırl pırl parlayan aynalı arabanın önündeyiz. 19 uncu asırda yapılan bu sanat şaheserinin II. Mahmud veya Abdülhamide ait olduğu söyleniyor.

Bunun tam karşısında, gayet ince kafesleri, iç ve dış tezyinatı ve bilhassa mefruşatıyla çok cazip görünen, saray kadınlarının bindiği «Koçi» arabası bulunur. Salonda mevcut arabaların en eskisi budur. 18. asıra aittir. Macarların iddiasına göre, bu tip arabayı kendileri icat etmişlerdir. Malûm olduğu üzere, Kanunî Sultan Süleyman, Zigetvar seferinde bu çeşit bir arabaya binmiştir.

Türkler, arabaya rağbet göstermedikleri için, eski devirlerden kalma araba yaktır. Teşhir edilen arabaların çoğu, 19 uncu yüzyılda Avrupada yapılmış olup, bilâhare Stabl-i Âmire'de de, evvelce gördüğümüz kaleş, fayton ve kupa tipleri imal edilmiştir. Zaten Türkler, ata binmesini çok sevdikleri için, ancak ona binemeyecek bir hale geldiği takdirde, yâni ata binmeğe mecali kalmayınca, arabaya binmişlerdir. Netekim, bu hali tasvir eden, Kanunî Süleymana ait bir minyatür vardır. Bizde fayton, büyük ıslahatçı padişah II. Mahmud zamanında kullanılmağa başlamıştır. III. Ahmet devrinde de Avrupa arabaları kullanılmıştır.

Salonun nihayetinde, 19 uncu asırdan kalma çocuk ve kadın eğerleri, kamçılar, özengiler, gemler, Abdülaziz devrinin katır takımları bulunur ki, buradaki Türk-Arap ve Çerkes eğerleri hakikaten birer şaheserdir. Eğerlerin, gemlerin, kamçıların, özengilerin pek çok çeşitleri vardır. Burada mühim bir noktayı belirtmek istiyoruz:

Özengiye Avrupalılara tanıtan ve kullanmasını öğreten Avar Türkleridir. Özengi neveleri arasında, çubuk özengi, kazan özengi ve pabuç özengi zikre değer.

Vitrin içerisindeki kamçıların hepsi padişahların şahsına aittir. Sapları sedef, nihayetleri ay yıldızlıdır. Bazılarında A. H. markası, bazılarında ise, «Ey şehinşahi cihan Sultan Hamid Han» beyti bulunmaktadır.

Şimdi, bize Osmanlı saltanatını en güzel canlandıran bu muhteşem salondan İmrahor, yâni ahır emirinin odasına dahil oluyoruz. Tavanı altın yaldızla süslü bu kısımda, kristal parmaklıklar ve müzeyyen tavanla avizeler dikkatimizi çeker. Bina, 1942 de restore edilirken, bu altın yaldızlı tavan, Bebekteki Köçeoğlu yalısından getirtilerek gayet mahirane bir şekilde buraya tesbit olunmuştur.

